Výchova k občanství pro 21. století – srovnání německého a českého modelu

Jiří Votava
pro U3V, 2017

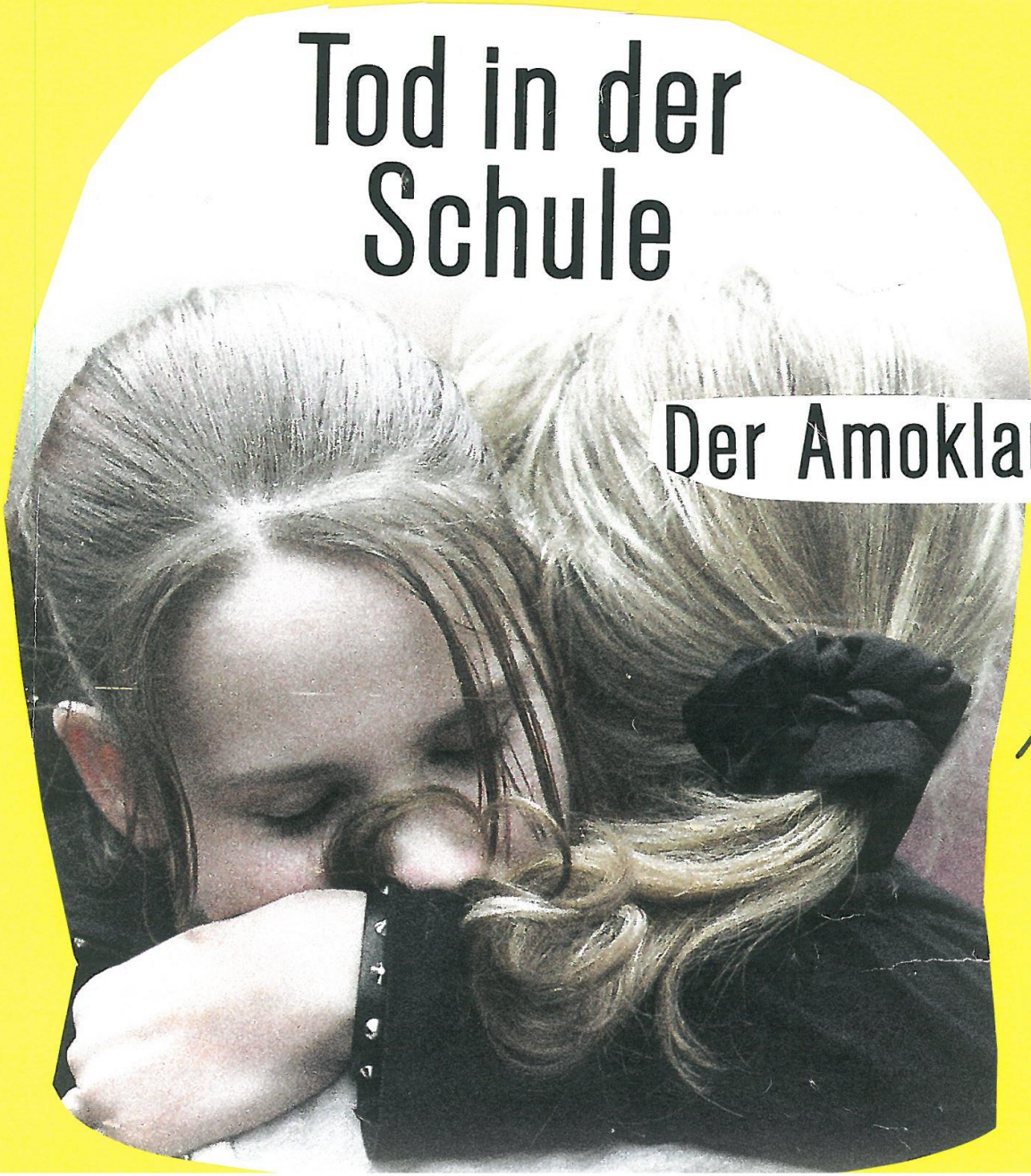
Terminologie

- DE: politische Bildung
- GB: civics
- CZ: občanská výchova (OV) – výchova k občanství (VKO)

Proč je potřeba OV????

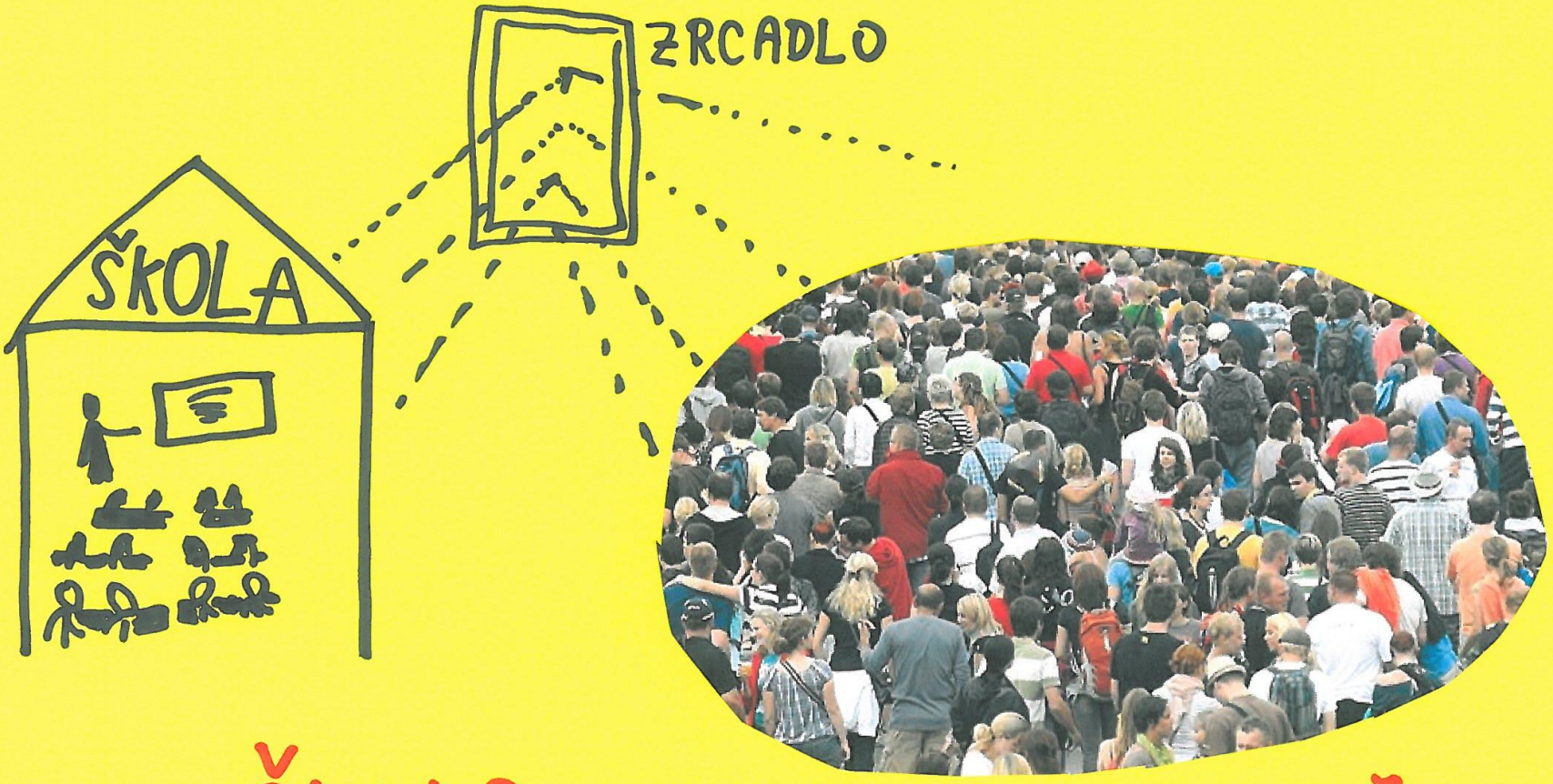
Tod in der Schule

2002

Der Amoklauf von Erfurt

18 obětí

ŠKOLA - ZRCADLO SPOLEČNOSTI

SPOLEČNOST - ZRCADLO ŠKOLY

? ? ? ? ? ? ?

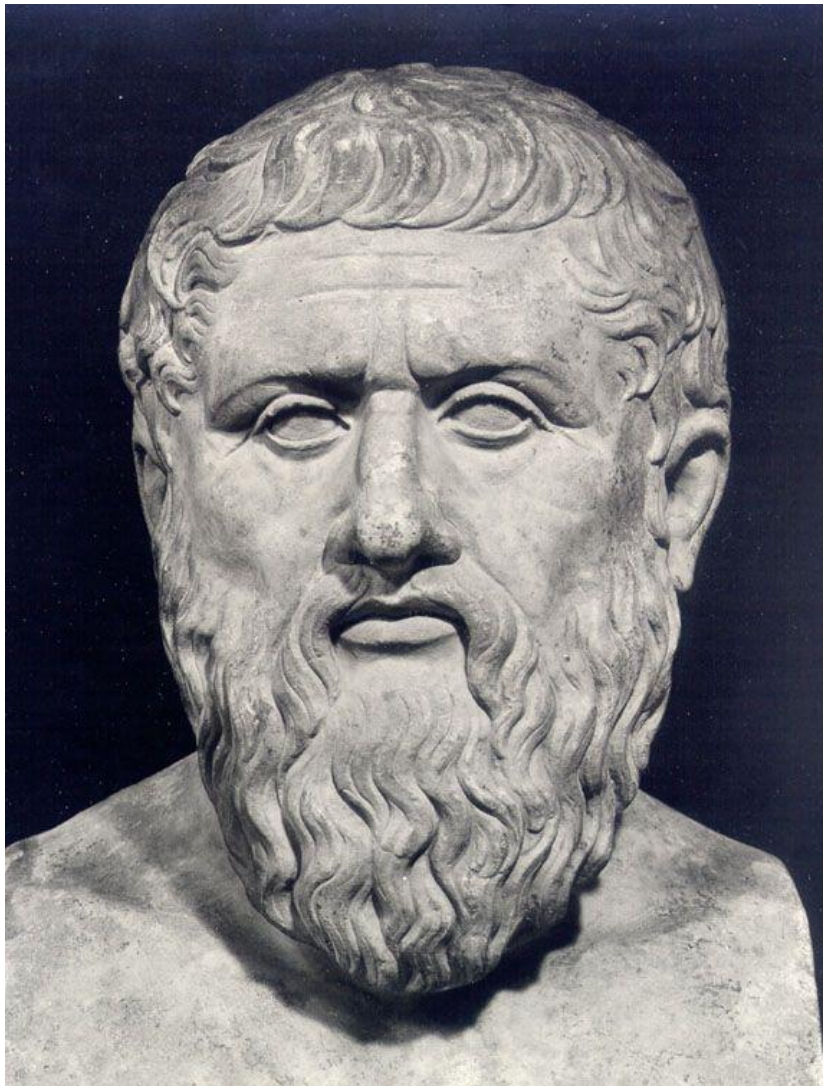
JAKO LABORATOŘ SPOLEČNOSTI

Obecný cíl OV

V demokratických společnostech je cílem OV zprostředkování znalostí o demokratickém zřízení a posilování kompetencí k politickému jednání.

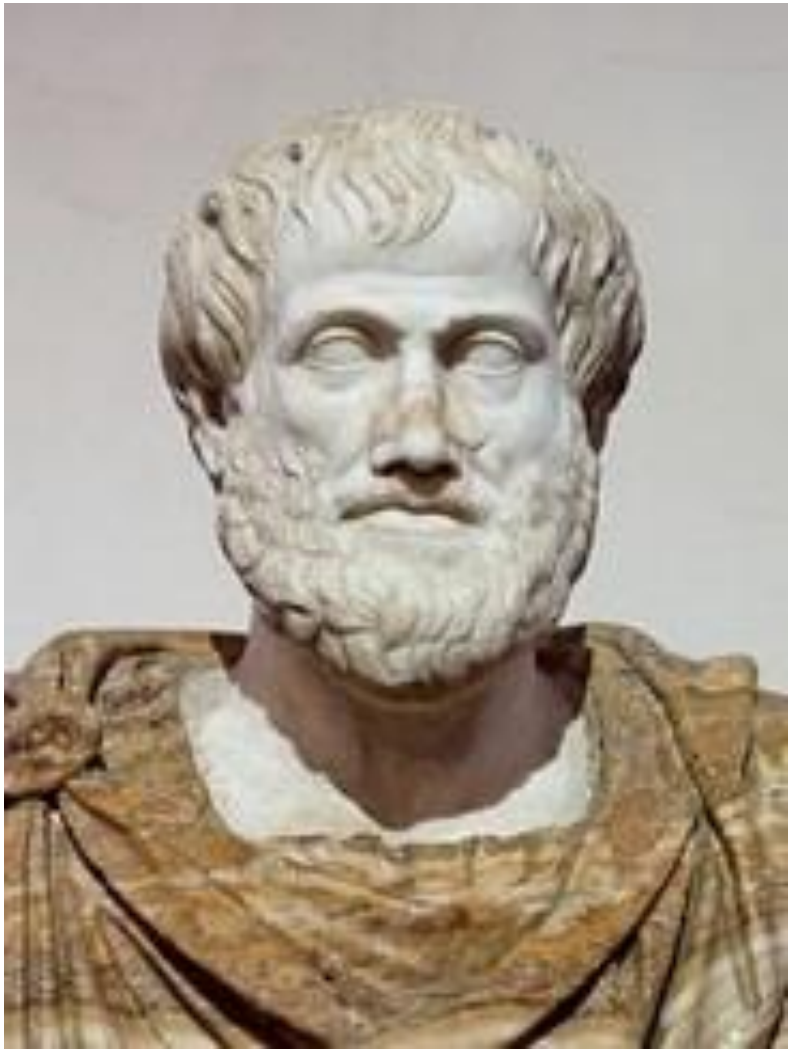
Počátky OV – starověk

Počátky OV – starověk

- Platon
- Ústava – návrh organizace „ideální společnosti“
- Třída strážců – „elita“ vychovávaná metodami sociálního inženýrství
- Cíl: vymýtit individuální sklony, soukromé vlastnictví, zavést eugeniku a tak posílit stát

Počátky OV – starověk

Počátky OV – starověk

- Aristoteles
- Spis Politika
- *„Stát je totiž jakési množství občanů. A proto tedy musíme uvažovat nad tím, koho máme nazývat občanem a kdo je občan. Skutečný občan není občanem tím, že žije na určitém místě.(...) Občan se vůbec nedá ničím jiným přesněji určit jako tím, že* ***<u>má účast na soudě a vládě</u>****.“*

Počátky OV – 20. století

- Osvícenství – stát vstupuje do systému vzdělávání
- Marie Terezie: „Schulwesen ist und bleibt ein Politikum“ – „Školství je a zůstane záležitostí veřejného zájmu“

Německo – konec 1. světové války

- Pád císařství, vznik republiky
- „Nechceme vychovávat poddané, ale občany.“
- Založena Reichzentrale für Heimatdienst
- Rozvoj výchovy k demokracii, aktivity zastaveny po roce 1933, nahrazeny nacistickou ideologií a propagandou

Německo – konec 2. světové války

- Denacifikace
- Dekret 54/1947 – zavedení výuky směřující k podpoře demokracie, vliv spojenců
- Nové předměty – Gemeinschaftskunde, Sozialkunde, plus propojení v dalších „tradičních“ oborech (dějepis, zeměpis)

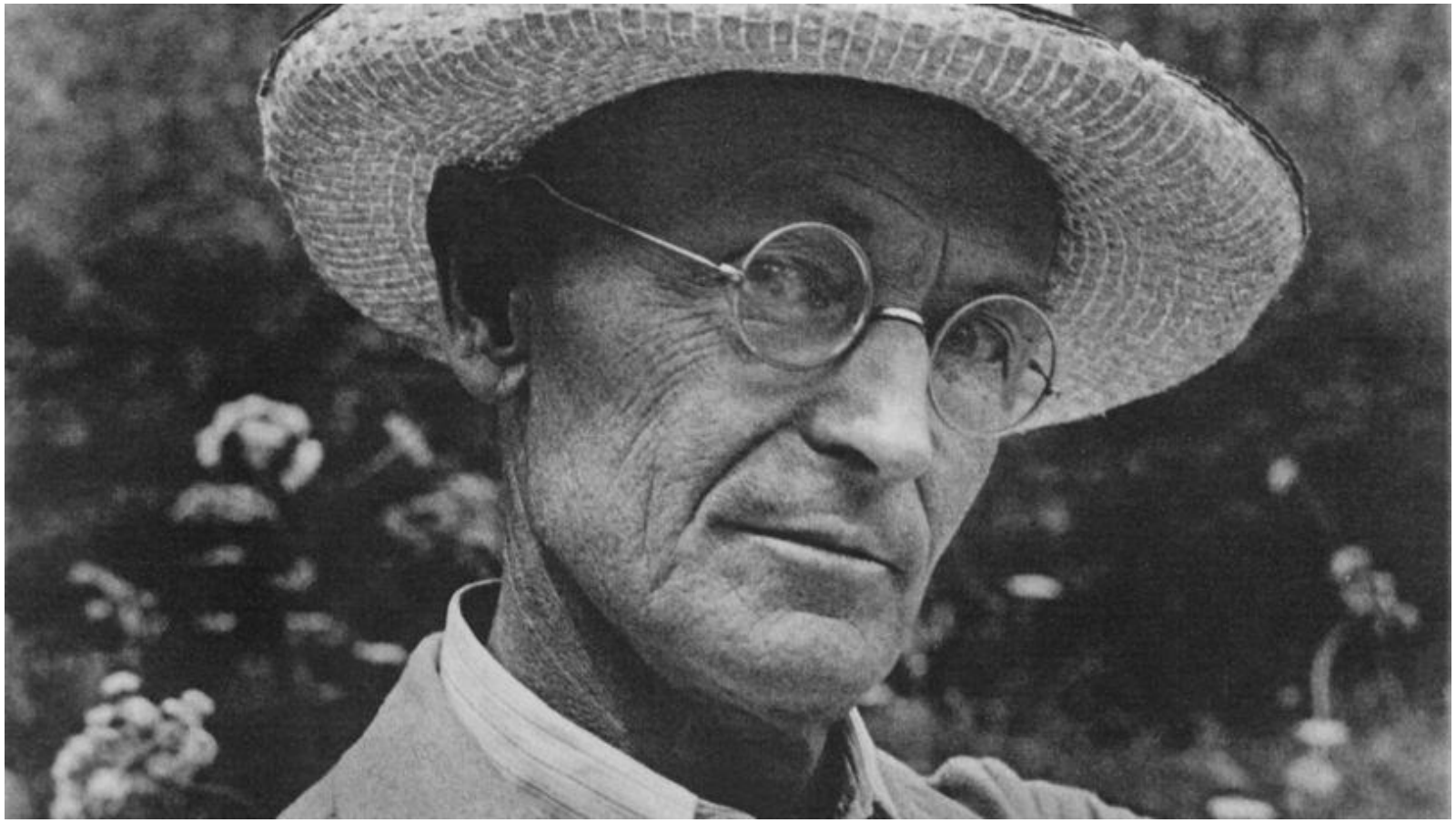
Německo – diskuse v 50. a 60. letech

- OV napadána z důvodů údajné jednostrannosti
- Zavedeny obecné principy OV (tzv. **Beutelsbacherský kompromis**):
  - Učitel nesmí žákům vnucovat svůj názor
  - Kontroverzní témata (ta, na která je více názorů) musejí být také jako kontroverzní probírána
  - OV musí žáka vést k analýze politické situace a k vlastní politické aktivitě

Německo – zkušenost dvou válek

- **PROBĚHLA KRITICKÁ DISKUSE A ZHODNOCENÍ VÝZNAMU A POSTAVENÍ OV VE VZDĚLÁVÁNÍ**
- **Znamená kritický přístup** – na jedné straně vnímá **nebezpečí státní ideologie a nacionalismu**, na druhé **cítí potřebu chránit demokracii a posilovat to, co společnost spojuje**
- Kritické hlasy: K. Jaspers, H. Arendtová, K. Popper, T. Adorno aj.

Herman Hessse

Herman Hessse

- V době krizí a válek **doba „požaduje politizaci a militarizaci ducha**. Když se zvony taví a vyrábí se z nich děla, když je školní mládež odváděna do armády, **stejně tak se duch stává válečným prostředkem**“

  (Hra se skleněnými perlami, dokončeno 1942)

Německo – současnost

- Každá spolková země má vlastní vzdělávací systém a vlastní politiku
- Na úrovni federace funguje **Bundeszentrale für politische Bildung**
- Ta má na starosti metodiku, obecnou strategii, podporu škol a učitelů, vydává učenice, pomůcky a materiály (např. filmy)
- Existuje mnoho iniciativ, spolků a organizací, které podporují OV na školách

Příklad aktivity mimo školní systém

- Metoda sokratického rozhovoru
- Vytvořena německým matematikem a profesor filosofie Leonardem Neslonem.
- *„Protože totiž je celá příroda stejnorodá a duše poznala všechny věci,* ***stačí, když si člověk vzpomene toliko na jednu – což lidé nazývají učením – aby všechny ostatní nalezl sám, je-li statečný a neúnavný v hledání; neboť hledání a poznávání je vůbec vzpomínání***.“ — Platón, Menón

Sokratici v Německo i v Česku

OV v České republice

- Sociální témata – součást kurikula
- Všechny stupně vzdělávacího systému (RVP PV, RVP ZV, RVP G, RVP OV)
- **Různé způsoby zařazení**:
  - Klíčové kompetence
  - Průřezová témata
  - Vzdělávací oblasti
  - Jiné výchovné, vzdělávací, osvětové působení (výchovné poradenství / prevence soc. pat. jevů aj.)

Srovnání odborných škol a gymnázií

- Klíčové kompetence – téměř shodný obsah

Gymnázia	Odborné školy
Kompetence k učení	Kompetence k učení
Kompetence k řešení problémů	Kompetence k řešení problémů
Kompetence komunikativní	Komunikativní kompetence
Kompetence sociální a personální	**Personální a sociální kompetence**
Kompetence občanská	**Občanské kompetence a kulturní povědomí**
Kompetence k podnikavosti	Kompetence k pracovnímu uplatnění a podnikatelským aktivitám
	Matematické kompetence
	Využívání prostředků IKT

Tučně: **přímá** vazba na OV

Příklad klíčové kompetence s vazbou na OV

- **Personální a sociální kompetence**:
  Žák bude: přispívat k vytváření vstřícných mezilidských vztahů a k předcházení osobním konfliktům, nepodléhat předsudkům a stereotypům v přístupu k druhým
- **Občanské kompetence a kulturní povědomí**:

  Žák si bude uvědomovat – v rámci plurality a multikulturního soužití – vlastní kulturní, národní a osobnostní identitu, bude přistupovat s aktivní tolerancí k identitě druhých;

  Žák se bude aktivně zajímat o politické a společenské dění u nás a ve světě

Srovnání odborných škol a gymnázií

- Průřezová témata

Gymnázia	Odborné školy
Osobnostní a sociální výchova	**Občan v demokratické společnosti**
Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech	Člověk a životní prostředí
Multikulturní výchova	Člověk a svět práce
Environmentální výchova	Informační a komunikační technologie
Mediální výchova	

Tučně: **přímá** vazba na sociální témata

Příklad průřezového tématu s vazbou na OV

- **Občan v demokratické společnosti**

  Žáci jsou vedeni k tomu, aby:

  měli vhodnou míru sebevědomí, sebeodpovědnosti a schopnost morálního úsudku;

  byli připraveni si klást základní existenční otázky a hledat na ně odpovědi a řešení;

  hledali kompromisy mezi osobní svobodou a sociální odpovědností a ***byli kriticky tolerantní****;*

  byli schopni odolávat myšlenkové manipulaci;

  dovedli jednat s lidmi, diskutovat o citlivých nebo kontroverzních otázkách, hledat kompromisní řešení;

  byli ochotni se angažovat nejen pro vlastní prospěch, ale i pro veřejné zájmy a ve prospěch lidí v jiných zemích a na jiných kontinentech.

Srovnání odborných škol a gymnázií

- Příklad vzdělávací oblasti s vazbou na OV

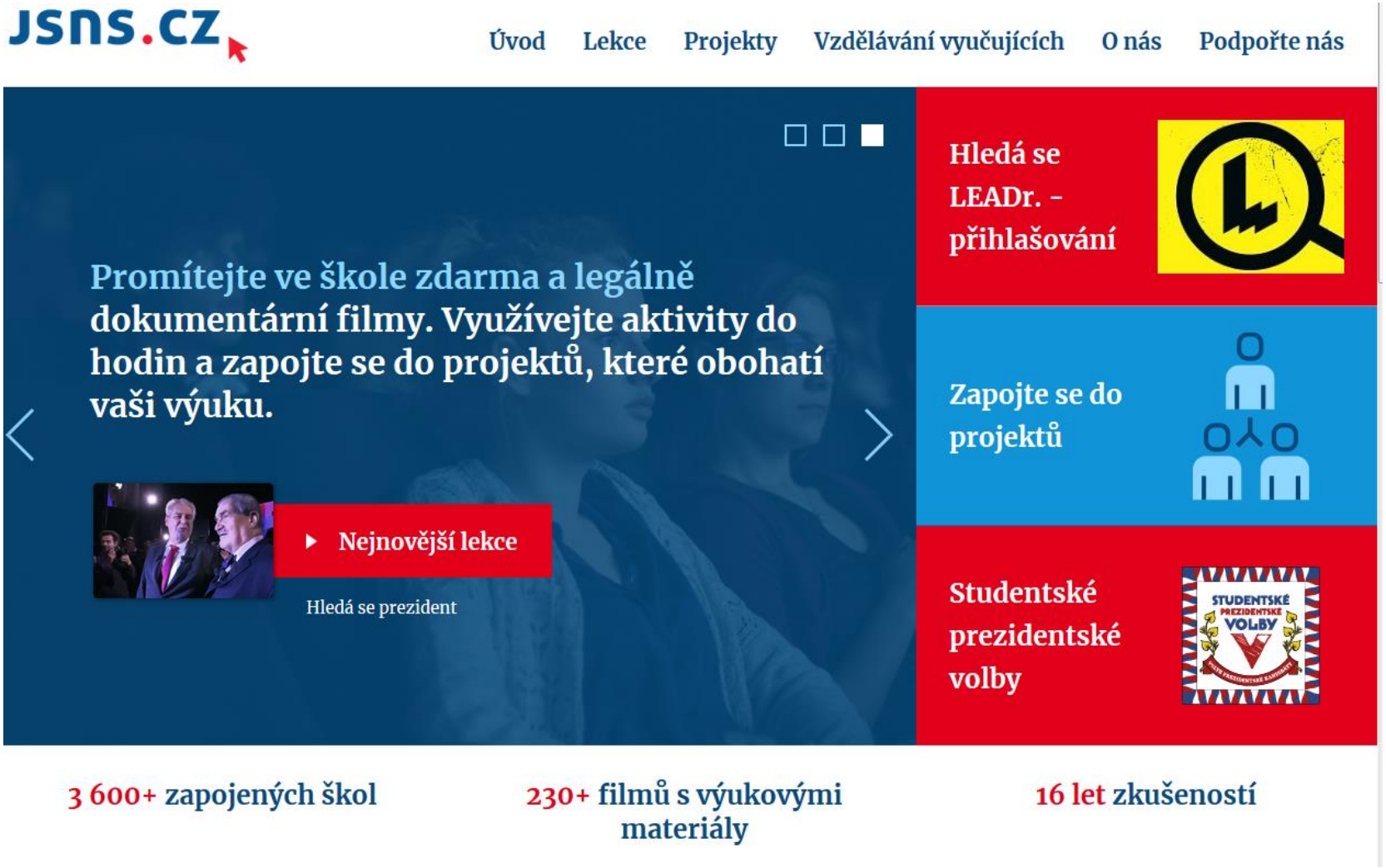
Gymnázia	Odborné školy
Jazyk a jazyková komunikace Matematika a její aplikace Člověk a příroda **Člověk a společnost** Člověk a svět práce Umění a kultura Člověk a zdraví Informatika a informační a komunikační technologie	Jazykové vzdělávání a komunikace **Společenskovědní vzdělávání** Přírodovědné vzdělávání Matematické vzdělávání Estetické vzdělávání Vzdělávání pro zdraví Vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích Ekonomické vzdělávání Odborné vzdělávání

Srovnání rozsahu výuky G / OV

- Společenskovědní základ

	Hodinová dotace (týdně / celkový minimální počet hodin za studium)	V %
Společenskovědní vzdělávání (odborné školy)	**5 / 128**	**4 %**
Společenskovědní základ (gymnázium)	**9 / 132**	**7%**

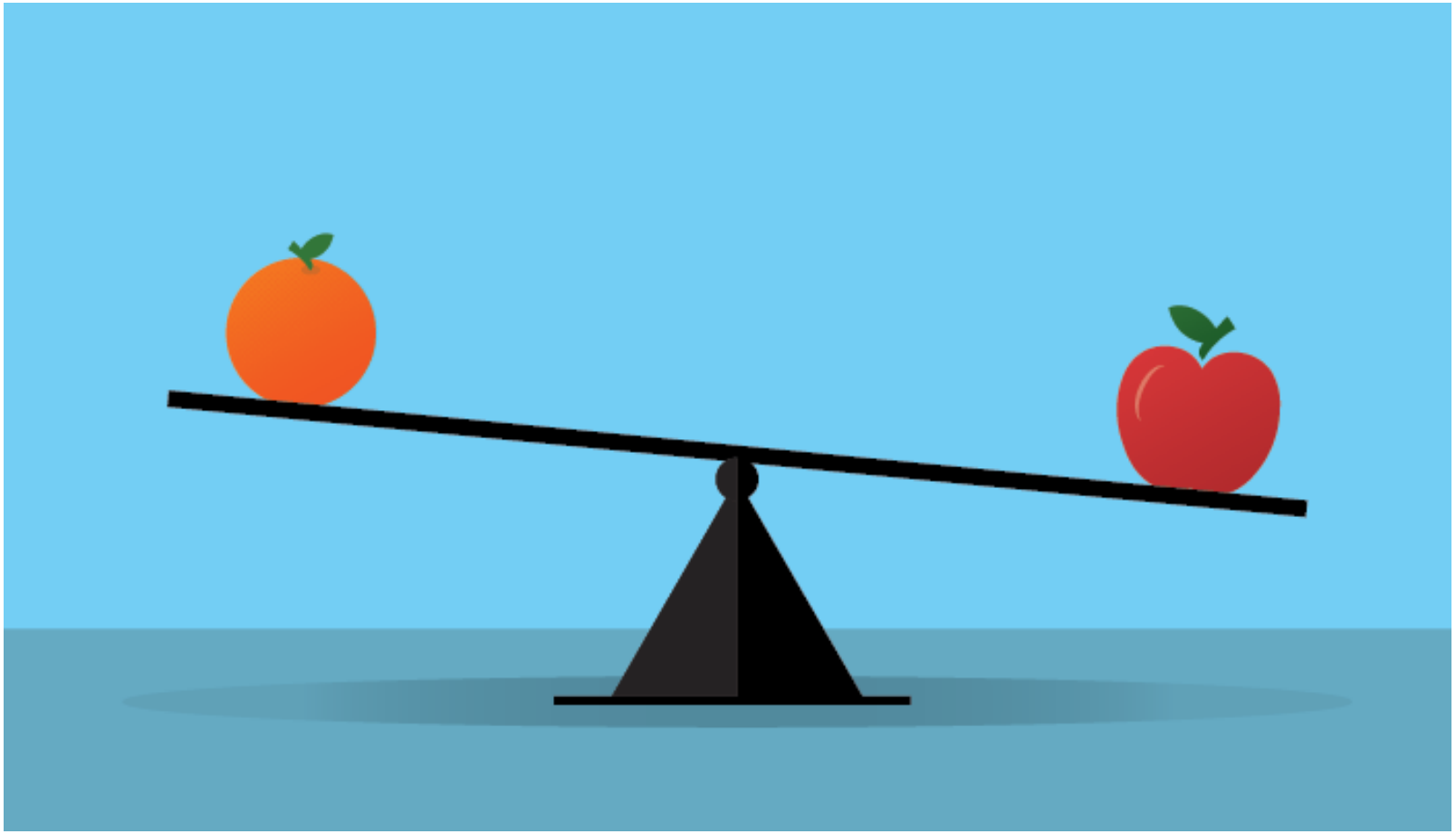
Česko – příklady programů pro školy

Česko – příklady programů pro školy

Srovnání Německo - Česko

Německo

- **Shody**
- Podobné zaměření obsahu
- Těžiště výuky v 6. až 10. ročníku výuky (u nás druhý stupeň
- **Rozdíly**
- Německo: větší podpora shora (Bundeszentrale…)
- Německo: větší podpora zdola (občanská společnost, vnímání významu OV pro budoucnost, zapojení neziskového sektoru do OV větší než v ČR)

„Miluji lidstvo, ale jedna věc mě přitom zaráží: čím víc miluji lidstvo vcelku, tím méně mám lidi rád každého zvlášť jako jednotlivé osoby.“

F. M. Dostojevskij – Bratři Karamazovi